

ՀՏԴ 159.9

Հոգեբանություն

**ԾԱՌՔԱՅԻՆ ԿԱԶՄԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԱՅԻՆ ԶԻՆԾԱՌԱՅՈՂՆԵՐԻ
ՎԱՂԱԺԱՄԿԵՏ ԶՈՐԱՅՐՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ԱՌՈՒՄՆԵՐԸ
ԵՎ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ**

Վ. Յարամիշյան

Ծառքային կազմի պայմանագրային զինծառայողների վաղաժամկետ զորացրումը բանակի համար լուրջ խնդիր է, որի անտեսումը հղի է անցանկալի հետևանքներով: Հայտնի է, որ բանակը համալրող զինծառայողների մասնագիտական և համակողմանի պատրաստումը խիստ աշխատատար և ծախսատար գործընթաց է: Ամիսներ, երբեմն նույնիսկ տարիներ են պահանջվում՝ պայմանագրային զինծառայողներին զինվորական արվեստի գաղտնիքներին լիարժեք հասու դարձնելու համար, մինչդեռ նրանց վաղաժամկետ զորացրումը փոշիացնում է այդ ուղղությամբ գործադրած ջանքերը: Սակայն դա երևույթի միայն արտաքին կողմն է, քանի որ շատ ավելի անցանկալի ու վտանգավոր է բարոյահոգեբանական այն վնասը, որ կարող է հասցնել ծառայությունից չբավարարված ու զորացրման վերաբերյալ զեկուցագրի ներկայացրած զինծառայողը բանակի վարկանիշին ու հեղինակությանը: Ահա թե ինչու շառքային կազմի պայմանագրային զինծառայողների վաղաժամկետ զորացրման իրական պատճառները պարզելու, կանխարգելման ուղիներ գտնելու, դրա դեմ պայքարելու և անձնակազմի մարտական ոգու ու կայուն բարոյահոգեբանական վիճակի ապահովման նպատակով բանակի զորամասերում հետևողական աշխատանք իրականացնելու անհրաժեշտություն է առաջանում: Նման աշխատանքներն ուղղված են ըստ զինծառայողների կատեգորիաների (սպաներ, պայմանագրային ծառայության համար նոր զորակոչվածներ, «հին ծառայողներ», զորացրվողներ) շահագրգիռ քննարկումներ կազմակերպելուն, կարծիքների հավաքագրմանը, վաղաժամկետ զորացրման պատճառների վերաբերյալ զեկուցագրերի մանրակրկիտ հետազոտմանը: Նպատակն է հասնել նրան, որ յուրաքանչյուր պայմանագրային զինծառայող հասկանա ու գիտակցի զինվորական ծառայության բարձր արժեքն ու կարևորությունը: Արհեստավարժ բանակի կառուցման ճանապարհին մեր երկրի ձեռք բերած հաջողություններն ականառու են, սակայն դրանից չպետք է հանգստանալ, այլ մշտապես փորձել ուշադրության կենտրոնում պահել առկա պրոբլեմները և խնդիրները, որոնք պատճառ են հանդիսանում պայմանագրային զինծառայողների վաղաժամկետ զորացրման համար:

Սույն վերլուծության հիմքում դրված են Ն զորամասում կատարված հետազոտության արդյունքները: Պարզվել է, որ տվյալ զորամասի շառքային կազմի պայմանագրային զինծառայողների ընդհանուր թվից տարվա ընթացքում զորացրվել են 79-ը, այդ թվում՝ անձնական դիմում են ներկայացրել 46-ը, պայմանագրի պահանջները չկատարելու հիմնավորմամբ վաղաժամկետ զորացրվել են 10-ը, առողջական վիճակի բերումով զորացրվել է

1 զինծառայող, սահմանային տարիքը լրանալու կապակցությամբ՝ 3-ը և պայմանագրի ժամկետը լրանալու կապակցությամբ՝ 19-ը: Եթե հարգելի պատճառներ համարենք առողջական վիճակը, սահմանային տարիքը լրանալը և պայմանագրի ժամկետը լրանալը, ապա ստացվում է, որ անհարգելի պատճառներով զորացրվել են թվով 56 զինծառայողներ, ինչը կազմում է զորացրվածների ընդհանուր թվի մոտ 70 տոկոսը, որը բարձր ցուցանիշ է և վկայում է որոշակի խնդիրների առկայության մասին: Այդ խնդիրների որակական վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ դրանք կարելի է դասակարգել մի քանի խմբերի մեջ.

- խնդիրներ՝ կապված զինծառայողի անձի հետ,
- խնդիրներ՝ կապված ծառայության կրման պայմանների հետ,
- խնդիրներ՝ կապված միջանձնային փոխհարաբերությունների հետ:

Գրեթե բոլորը, ում հետ անց են կացվել առանձնագրույցներ, համոզված պնդում են, որ պայմանագրային զինծառայողների զորացրման պատճառները գտնվում են հասարակության և բանակի միջև առաջացած որոշակի հակասությունների մեջ, որն իր արտահայտությունն է գտնում **զինծառայողի անձի** ձևավորման վրա: Թեև ժամանակի ընթացքում բարձրանում է պայմանագրային հիմունքներով բանակ զորակոչվող երիտասարդների ֆիզիկական և մտավոր զարգացածության մակարդակը, սակայն նույնը դժվար է ասել նրանց աշխարհայացքի ու գաղափարական պատրաստվածության մասին: Պայմանագրային ծառայության համար բանակ զորակոչվող երիտասարդների արժեքային կողմնորոշումները երբեմն չեն համապատասխանում բանակային արժեքներին: Թեև Զինված ուժերի ու բանակի հեղինակավորությունն ու վարկանիշը մեր երկրում ավանդաբար գտնվում են բարձր մակարդակի վրա, սակայն արական սեռի քաղաքացիների մոտ դեռևս չի աճում բանակում ծառայելու ցանկությունը (8, էջ 114): Հավաքագրման ժամանակահատվածում նրանց զգալի մասն առաջնորդվում է շուկայական նյութապաշտության, անձնական շահի և հաջողության հասնելու դրդապատճառներով, իսկ բանակը, դրան հակառակ, պահանջում է ծառայության շահը բարձր դասել անձնականից, ունենալ կոլեկտիվիստական գաղափարներ: Ավելի պարզ ասած, ապագա զինվորների զգալի մասը բանակ է գալիս իր նյութական և սոցիալական խնդիրները լուծելու ընձեռնած հնարավորությունն ի շահ իրեն օգտագործելու համար, սակայն, բախվելով բանակային հստակ ռեժիմին ու կանոնադրային պահանջներին, հաճախ նահանջում է: Հասարակությունն ու բանակը արդարությունը, ազնվությունը, ընկերականությունը, փոխօգնությունը, նվիրվածությունը և նմանատիպ այլ գաղափարաբանական կատեգորիաներ տարբեր կերպ են մեկնաբանում: Հնուհանքը լինում է գաղափարապես թույլ պատրաստված զինծառայողների հոգեբանական խորը հիասթափությունը: Նորակոչիկներից շատերն այդպես էլ չեն կարողանում հարմարվել բանակային պայմաններին (5, էջ 61): Մտահոգիչ է, որ նման հակասություն կա նաև բանակի հին և նոր սերնդի զինծառայողների միջև: «Հին» ենթասպաներն ու սպաները, ինչպես նաև

ծառայության երկար ժամկետ ունեցող պայմանագրայինները, թերահավատ են լինում նոր համալրման նկատմամբ՝ գտնելով, որ նրանք ճիշտ չեն հասկանում զինվորական ծառայության իրական արժեքն ու կարևորությունը, իսկ նոր գորակոչվածները գտնում են, որ «հները» կյանքից հեռու են մնացել: Արդյունքում պառակտվում է ոչ միայն պայմանագրային զինվորների ու սերժանտների, այլև երբեմն նույնիսկ սպաների համալսմբվածությունը, և զինվորական կոլեկտիվներում առաջանում են հակամարտ միկրոլիմբեր:

Ծառայության ընթացքում անխուսափելիորեն առաջ է գալիս զինծառայողի անձի ֆիզիկական և հոգեբանական լարվածություն: Լարված ու երկարաժամկետ մարտական հերթապահության հետ կապված զգացողությունները, հուզմունքը, գորագրվելուց հետո աշխատանք գտնելու, կայուն վաստակ ունենալու, ընտանիք կազմելու մտորումները հյուծում են զինվորի հոգեկան ներուժը, առաջ բերում անօգնականության զգացումներ:

Քննախույզ հայացքը կարող է նկատել, որ *միջանձնային փոխադարձություններում* առկա գրեթե բոլոր թերլմբնումներն ունեն ծագումնաբանական նույն կամ գրեթե նույն մեխանիզմը: Հաճախ որևէ առիթից (ծառայությունից ուշացում, պարտքով դրամի փոխառում, հայհոյանք, դիրքում քնել և այլն) բռնկվում է վիճաբանություն: Եթե բարձր է ընդհանուր լարվածության աստիճանը, և զինծառայողները դարձել են դյուրագրգիռ, ապա նման վիճաբանություն կարող է սկսվել նույնիսկ առանց որոշակի առիթի կամ առիթները կարող են հորինվել արհեստականորեն: Առավել «ճարպիկ» զինվորները նման առիթներն օգտագործում են իրենց «եսը դնելու»՝ լսմբում գերիշխանության հասնելու և առաջնակարգ կարգավիճակ ձեռք բերելու համար: Արդյունքում ծնվում է հակասություն ոչ ձևական լիդերների միջև: Նրանք հոգնեցուցիչ քննարկումներ են նախաձեռնում՝ փորձելով ինքնուրույն լուծել հակամարտությունը: Պետք է նկատել, որ գրեթե ոչ-որ սահմանված կարգով վերադասին չի գեկուցում՝ համաժառայակիցների շրջանում վաստ համբավ չվաստակելու համար: Քանի որ «ընտրված» կամ ոչ ձևական առաջնորդները, որպես կանոն, հակամարտությունները հարթելու ունակություններ, փորձառություն և գիտելիքներ չունեն, ուստի կիրառում են «փողոցից» հայտնի մեթոդներ՝ «ճիշտն ու սխալը», հայհոյանքը: Հոգեբանորեն թույլ պատրաստված կամ կանոնադրությունների վաստ տիրապետող զինվորները հայտնվում են անելանելի վիճակում, և եթե ոչ-որ նրանց օգնության ձեռք չի մեկնում, ապա միակ ելքը մնում է հոգեբանական նահանջը, փախուստն իրականությունից, տվյալ դեպքում՝ ծառայությունից հրաժարվելը: Պետք է նաև խոստովանել, որ պայմանագրային զինծառայողներով համալրված ստորաբաժանումներում կոլեկտիվ կարծիքներն ու տրամադրությունները, ինչպես նաև ավանդույթների մեծ մասը, որպես կանոն, ձևավորվում են «ներքևից-վերև», այլ ոչ թե «վերևից-ներքև» սկզբունքով: «Ճարպիկ» զինվորները փողոցից փոխառում կամ, որ ավելի վտանգավոր է, ինքնուրույն մշակում են իրենց չգրված օրենքները: Այդ օրենքների մեծ մասը նրանք ուղղակիորեն չեն հակադրում կանոնադրության

պահանջներին, այլ հարմարեցնում են դրանց: Օրինակ, ոչ ձևական կամ «կեղծ» հեղինակությունը կարող է իր «ճիշտը դնել»՝ դրա համար հիմնվելով կանոնադրական պահանջների վրա: Սա էլ հենց չգրված օրենքների կենսունակության պատճառներից մեկն է, քանի որ իրենց հերթին ձեռնադրում են որոշ անպատասխանատու սպաների, ովքեր ի պաշտոնն պարտավոր են պայքարել նման երևույթների դեմ: Սպան, ինքն էլ չգիտակցելով նման իրավիճակի վտանգավորությունը, անխոհեմաբար զիջում, ուրիշին է ուղղորդում իր պաշտոնական լիազորությունները՝ չգիտակցելով, որ մի «զեղեցիկ օր» վերջնականապես հեղինակագրվելու է՝ կորցնելով անունն ու պատիվը: Պետք է նաև խոստովանել, որ վերադասի կողմից պայմանագրային զիջումայողներին ներկայացվող որոշ պահանջներ վերջիններիս կողմից ճիշտ չեն ընկալվում: Շատերին թվում է, թե սպայական կազմն է մեղավոր, որ իրենց սոցիալ- կենցաղային պահանջներն ամբողջովին բավարարված չեն (բնակարանային և գորանոցային պայմաններ, չհերիքող աշխատավարձ, հասարակական կարգավիճակի (ստատուսի) նվազում, գործունեության խիստ վերահսկողություն, առաջադրված խնդիրների բարդություն, հանգստի ոչ լիարժեք պայմաններ, իրավական անպաշտպանվածություն, երկարամյա ծառայության թռչակից զրկվելու վախ (ժամանակից շուտ ինձ կգորագրե՞ն, թե ոչ), ուստիս դիմում են հուսահատ քայլերի՝ զեկուցագիր ներկայացնելով գորագրվելու համար կամ պարզապես դասալքելով:

Նկարագրված իրավիճակը կարող է բարելավել սոցիալապես անապահով, ծնողազուրկ, ամուսնալուծված ծնողներ ունեցող ընտանիքներից, առողջական խնդիրներ ունեցող և այլ կարգավիճակով զինվորների անհատական առանձնահատկությունների նպատակային ուսումնասիրությունը, որն իրականացվում է գորամասերում, սակայն այս ուղղությամբ տարվող աշխատանքը չպետք է հանգեցվի զուտ հաշվառում իրականացնելուն: Անհրաժեշտ է հստակեցնել, թե ինչպես պետք է վարվել նրանց հետ հետազայում: Երբ զինծառայողը հրամանատարին պատմում է իր հոգսերի մասին, ապա հաստատ ակնկալում է, որ կլուծվեն իրեն մտահոգող խնդիրները, որը փաստորեն տեղի չի ունենում: Արդյունքում նվազում է հավատը հրամանատարի նկատմամբ: Հետաքրքիր է, որ նման իրավիճակը կարող է մեծացնել դժգոհությունը նաև սպայական կազմի մոտ, եթե նրանք իրենց ենթակաների խնդիրները լուծելու հնարավորություն չունենան: Հասկանալի է, որ եթե սպան բավարարված չէ իր ծառայությունից, ապա այդ զգացումները կփոխանցվեն ենթակա զինվորներին: Սպաները կարող են դժգոհ լինել նաև սոցիալական պայմաններից, հասարակության մեջ իրենց կարգավիճակի նվազումից, վերաբերմունքից, հաճախակի ստուգումներից, իրավապահների քաշքշուկներից: Այս տեսակետից կարևոր է օրենսդրական դաշտի հետևողական բարելավումը: Երիտասարդ սպաների նկատմամբ ուշադրության ավելացումը, որը կիրառվում է գորամասերում, ինքնին դրական երևույթ լինելով հանդերձ, կարող է որոշակիորեն ընկճել ավագ սերնդին դասվող սպաներին, ովքեր նույնպես ուշադրության և աջակցության կարիք

ունեն: Դժգոհությունն աճում է նաև այն դեպքում, երբ բարեխիղճ և անբարեխիղճ զինծառայողները միմյանցից քիչ են տարբերվում: Անբարեխիղճ զինծառայողները հաճախ մտովի ծաղրում են նրանց, ովքեր բարեխիղճորեն կատարում են իրենց ծառայողական պարտականությունները: Երբեմն դրա համար առիթ են հանդիսանում այն հրամանատարները, ովքեր ունակ, բարեխիղճ զինծառայողներին ծանրաբեռնում են լրացուցիչ, այսպես կոչվող «հասարակական» առաջադրանքներով, մտածելով, թե անընդունակները չեն կատարելու: Ստացվում է այնպես, ինչպես ժողովրդական ասացվածքում. «Քաշող եզանն են խփում»:

Իրավիճակը կարող է բարդացնել նաև թույլ իրականացվող գաղափարադաստիարակչական աշխատանքը, եթե քիչ է տարբերվելու քարոզչական աշխատանքից: Հայտնի է, որ գործամասերում իրականացվող քարոզչական աշխատանքը հիմնականում նպատակաուղղված է հայրենիքի զինյալ պաշտպանի դաստիարակմանը, որն, իհարկե, ճիշտ է, սակայն, դրա հետ մեկտեղ, մերկապարանոց քարոզը, թե իբր «յուրաքանչյուր զինծառայող պարտավոր է մոռանալ իր անձը, իր ընտանիքն ու անձնվիրաբար ծառայել հայրենիքին», կարող է նվազեցնել գաղափարապես ոչ հասուն որոշ զինծառայողների ակտիվության խթանիչները: Չպետք է մոռանալ, որ հայ երիտասարդը ցանկացած իրավիճակում ծանր է տանում իր անձի կարևորության նսնմացումը, «ես»-ի և անհատականության կորուստը:

Պայմանագրային զինծառայողների մեծ մասն ընդգրկված է ***մարտական հերթապահության*** մեջ և ամեն օր առերես շփվում է հակառակորդի հետ: Նրանք պետք է հաշվի նստեն այն հանգամանքի հետ, թե հոգեբանական ու քարոզչական պայքարի արդիական ինչպիսի տեխնոլոգիաներ կարող է ունենալ խրամատից այն կողմ գտնվող հակառակորդը: Օրինակ՝ մեր զինվորն ինչպե՞ս է պատկերացնում հակառակորդի հետագա վարքը այն դեպքում, երբ նա խնդիր է դրել ժամանակային որոշակի կտրվածքում որոշակի կորուստներ հասցնել մեր զորքին, սակայն դիպուկահարների զանգվածային կրակն արդյունք չի տվել, իսկ դիվերսիոն-հետախուզական սադրանքները չեն հաջողվել: Պարզ է, որ հակառակորդը կմշակի և կիրականացնի այնպիսի գործողություններ, որոնք մասնագետներն անվանում են «տեղեկատվական-հոգեբանական»: Օրինակ, տողերիս հեղինակը հիանալի հիշում է, թե ադրբեջանական պաշտոնական լրատվամիջոցները (ոմն Լեյլա Յունուսովա) 1992թ. մայիսի 9-ից՝ Շուշիի ազատագրումից մեկ շաբաթ անց, երբ ազատագրվել էր նաև Լաչինի միջանցքը, ինչպես էին փորձում իրենց հանրության ուշադրությունը շեղել կատարված ակնհայտ փաստից՝ տենդագին հաղորդումներ տարածելով իբր «Շուշիում ընթացող փողոցային մարտերի մասին, որոնց ադրբեջանական «խիզախ զորքերը» («доблестные войска Азербайджана») քաջաբար պայքարում են Շուշիի յուրաքանչյուր տան ու փողոցի համար»:

Հոգեբանական պայքարի ժամանակակից միջոցները կարող են զինծառայողների մոտ առաջ բերել հուզական խանգարումներ,

հոգնածություն, գլխացավեր, ցավ (2, էջ 79): Դիրքային պատերազմը հիանալի հնարավորություն է այդպիսի հոգեբանական գործողությունների համար, որովհետև խրամատի հակառակ կողմում գտնվող զինծառայողներին միշտ բնորոշ են լինում լարված սպասողական վիճակները, այսպես կոչվող՝ «սպասողական նկրդները» (9, էջ 41): Դիրքայիններն ակամա մոբիլիզացնում են իրենց հոգեկան հնարավորությունները՝ պատրաստվելու համար հակառակորդի անսպասելի գործողություններին: Ստեղծվում է հյուծիչ սպասողական վիճակ, որը կարող ձգձգվել օրեր: Նման դիսթրեսային հոգեվիճակը անտեսանելի որդի նման կարող է քայքայել չնախապատրաստված զինվորի հոգեկան կառույցը՝ նրան հասցնելով ծանր հոգեկան խնդրումներ: Հավանաբար, պայմանագրային զինծառայողների վաղաժամկետ գորացրման պատճառներից մեկն էլ այն է, որ նրանք ստիպված են լինում լուրջ հոգեբանական պայքար մղել սեփական ապրումների ու ներքին հոգեկան խռովքի դեմ:

Հրամանատարների մեծ մասը հասկանում է, որ հարկավոր է ինչ-որ կոնկրետ քայլեր ձեռնարկել իրավիճակը բարելավելու համար, սակայն նրանք մոռանում է, որ եթե զինվորները չցանկանան, ապա բոլոր ջանքերը մնալու են չիրականացված: Չի կարելի մոռանալ, որ սպաների ու զինվորների մեջ հաստատ կան այնպիսիք, ովքեր լիարժեք պատրաստ չեն Հայրենիքի անկախության ու նրա փտանգված սահմանների համար փտանգի ենթարկելու իրենց ամբողջությունն ու կյանքը: Ինչպե՞ս հայտնաբերել նրանց, կամ, եթե հայտնաբերվել են, ինչպե՞ս վարվել նրանց հետ: Հասկանալի է, որ եթե խնդիրն իրական է, ուրեմն լուծումն էլ ռացիոնալ պետք է լինի: Այստեղ չեն կարող օգնել ոչ հորդորները, ոչ սպառնալիքները, ոչ էլ պարբերական պատիժները, որովհետև ինչքան տույժերը խստացնենք ու պատժենք նրանց, ովքեր օգնության կարիք ունեն, ինչքան պնդողակները ձգենք, այնքան ակամա կարող ենք հող ստեղծել նոր, ավելի բարդ խնդիրների համար: Որո՞նք են թվարկված խնդիրների լուծումները.

1. Տարբերակներից մեկը պայմանագրային զինծառայողների մարտավարամասնագիտական պատրաստման գործընթացը **հետաքրքիր, գործնական ու օգտակար** դարձնելն է՝ մարտական գործողությունների առանձնակի դրվագների մոդելավորման ճանապարհով (4, էջ 42): Հարկավոր է մշակել մարտական ամենատարբեր իրավիճակների բազմազան տարբերակներ, անձնակազմը հրահանգավորել ոչ ստանդարտ իրավիճակներում հանկարծակի ծագած փտանգները չեզոքացնելու համար և դա կրկնել այնքան անգամ, մինչև կհասնեն ավտոմատ գործողությունների: Նման պարապմունքներ կարելի է անցկացնել մարտական հերթապահության նախապատրաստման ավաններում, որտեղ անհրաժեշտ է արդյունավետ օգտագործել անձնակազմի բարոյահոգեբանական ապահովման ուսումնական կետերը:

2. Հարկավոր է մշակել և ողջ անձնակազմին ուսուցանել **միջանձնային կոնֆլիկտները** լուծելու հայտնի մեթոդները: Սպայական կազմին հատուկ

հրահանգավորել, որ եթե խուսափեն սուր, բարդ հարցերը լուծելուց, ապա այդպիսով զինվորներին կթողնեն միայնակ: Սպան պետք է իմանա, որ զինծառայողների շրջանում ինքնահաստատման համար մղվող պայքարը կարող է տվյալ պահին ուղեկցվել հայհոյակսոսությամբ, երբեմն նաև ֆիզիկական բռնություններով, իսկ այնուհետև տեղ տալով հետաձգված կոնֆլիկտային իրավիճակների (1, էջ 50): Կոնֆլիկտը լուծելու երկու ուղի կա. 1. դրանք լուծել արագ և թույլ չտալ, որ զարգանան (խորանան) զինվորական միջավայրում, 2. ներգրավել երրորդ կողմին, կոնկրետ դեպքում՝ զեկուցել վերադասին (3, էջ 237): Այս ուղղությամբ սպայական կազմը դեռևս շատ անելիքներ ունի:

3. Անհրաժեշտ է հստակեցնել սոցիալական, ֆիզիկական, հոգեբանական և այլ առանձնահատկություններ ունեցող զինծառայողների հետ վարվելու կանոնները՝ ստորաբաժանումներում ձևավորելով այնպիսի նպաստավոր միջավայր, որում առանձնահատկություններ ունեցող զինվորները մշտապես կզգան հրամանատարական կազմի և համաժառանգակիցների հանդուրժողական, բարեհաճ ու ներողամիտ վերաբերմունքն իրենց խնդիրների նկատմամբ:

4. Հարկավոր է ***կարևորել սպա-հոգեբանների դերն ու նշանակությունը*** մարտի (մարտական հերթապահության) նախապատրաստման, վարման (կրման) և ավարտման փուլերում (ավելի մանրամասն տես 8, էջ 269): Նրանց հարկավոր է կոնկրետ խնդիրներ առաջադրել՝ հակառակորդի տեղեկատվական և հոգեբանական ազդեցությունից մեր զորքերի պաշտպանությանն ուղղված գործնական քայլեր իրականացնելու համար: Մոբիլիզացնել բոլոր ուժերը՝ կանխատեսելու, վերլուծելու և չեզոքացնելու համար հակառակորդի՝ հոգեբանական և տեղեկատվական պատերազմին բնորոշ այն գործողությունները, որոնք նկարագրված են տեսաբանների կողմից (ավելի մանրամասն տես՝ 10, էջ 511-519):

5. Պայմանագրային զինծառայողների ***հանրային կարգավիճակի քարոզազմանը*** կնպաստի պետական հոգածության ավելացումը և հանրային վերաբերմունքի բարելավումը: Յուրաքանչյուր զինծառայող պետք է հոգով ու զգացմունքով հավատա ու զգա, որ վերադաս հրամանատարությունն ու պետությունը իր հետ են, իր թիկունքում կանգնած, անհրաժեշտության դեպքում կօգնեն ու դուրս կբերեն դժվար իրավիճակից: Պետք է հմտորեն օգտագործել խրախուսանքի ու պատժի ճիշտ հարաբերակցությունը: Բարեխիղճ զինվորներին ակտիվացնելու համար կարելի է յուրաքանչյուր ամիս զեկուցազրեր ընդունել ստորաբաժանումների հրամանատարներից և բազմաբնույթ խրախուսումներ նախատեսել զինվորների համար: Ոչինչ այնպես չի ակտիվացնում մարդուն, որքան նրա ծառայության արդարացի գնահատականը:

6. Անհրաժեշտ է թիրախային փոփոխություն կատարել ***քարոզչական աշխատանքի*** ոճի և ուղղվածության մեջ՝ հայ զինվորին ներշնչելով, որ նրա անձը կարևոր է և նա պարտավոր է մշտապես հոգ տանել իր առողջության,

անվտանգության ու կյանքի համար: Հարկավոր է նրան բացատրել, որ պետությունը բոլոր միջոցառումներն իրականացնում է, որպեսզի հայ զինվորը լինի առողջ ու անվտանգ: Մարտական դիրքում (մարտի ժամանակ) հայ զինվորը պարտավոր է ամեն ինչ անել իր անվտանգությունն ապահովելու և իր կյանքը փրկելու համար, քանի որ նա հայրենիքին կարող է օգտակար լինել միայն այն դեպքում, եթե կենդանի է մնալու: Զինվորական կարգապահության անհրաժեշտությունը կարելի է հիմնավորել այսպես. «Զինվոր՝, կարգապահությունն ամենից առաջ քեզ է հարկավոր՝ վտանգից խուսափելու համար»: Այսպիսով, ապահոված կլինենք հայ զինվորի ինքնահաստատվելու, ինքնադրսևորվելու, իր անձը կարևորելու հնարավորությունը, չենք վնասի նրա անհատականությունը և նրան կմղենք անձնուրաց ծառայության: Ձորացրվող զինվորների հետ հարկավոր է զգույշ լինել, նրանց վերաբերվել այնպես, ինչպես հավասարը՝ հավասարին: Կարելի է նրանց նկատմամբ որոշակի մեծահոգություն և ներողամտություն ցուցաբերել, նրանց միայնակ չթողնել իրենց հոգսերի հետ:

7. Հաջորդ ուղղությունը անձնակազմի հետ տարվող աշխատանքում պարտականության, պատասխանատվության, պարտքի ու նմանատիպ (անձի ակտիվությունը նվազեցնող) գործոնների քարոզումից անցումն է դեպի **անձի ակտիվությունը խթանող** իրավունքների, ազատությունների, արտոնությունների մանրակրկիտ պարզաբանում (6, էջ 64): Չի կարելի մարդուն զրկել նրան ակտիվության մղող դրդապատճառներից: Դժվարության մեջ հայտնված մարդու համար անհեռանկարայնությունը կարող է կործանարար լինել: Սոցիալ-իրավական պաշտպանվածությունը, անվտանգության ու ապահովվածության զգացումները, խմբում հոգեբանական նպաստավոր միջավայրը զինվորների կողմից զինծառայության պայմաններին արդյունավետ հարմարվելու կարևորագույն նախադրյալներից են:

8. Անհրաժեշտ է հասնել նրան, որ յուրաքանչյուր զինծառայող ոչ թե պարտադրաբար, այլ ներքին մղում ունենա ինքնամաքրվելու, ինքնադաստիարակվելու, ինքնակրթվելու: Դրան կարելի է հասնել առաջարկվող մեխանիզմի կիրառմամբ, որի իմաստը հետևյալն է. յուրաքանչյուր հրամանատար պարտադիր գնահատական է տալիս և իր լիազորությունների շրջանակներում խրախուսում լավագույն զինծառայողներին: Ստեղծվում է հոգեբանական այնպիսի միջավայր, որում **արժեհամակարգային կողմնորոշիչները հստակեցված են** և անհատն իր անձնական հատկանիշները բերելավելու ներքին պահանջմունք ունի: Աշխարհի զարգացած բանակներում ոչ ոք ենթականերին ցուցադրաբար չի «դաստիարակում»: Այնտեղ զինվորներին ակտիվացնում են՝ մշակելով որոշակի չափորոշիչներ, որոնց նա պետք է բավարարի, եթե ցանկանում է ծառայողական աճ ունենալ կամ լրացուցիչ գումար վաստակել: Պայմանագրային սերժանտի համար գոյություն ունեն ավելի բարձր պահանջներ: Սերժանտը պետք է պտտածողի վրա ձգվի ավելի, քան զինվորը:

Նույն կերպ գնահատվում է ստորաբաժանման կարգապահության վիճակը: Եթե զինվորը ցանկանում է ավելի շատ վաստակել, թող աչքի ընկնի մարտական պատրաստության մեջ և մարտական հերթապահությունում, և հակառակը՝ եթե լրացուցիչ վաստակի կարիք չունի, թող հերթապահությունից ազատ օրերին տուն գնա:

Նման ճկուն համակարգ ստեղծելով կարելի է խրախուսել զինվորների լավագույն ծառայողական դրսևորումները և հասնել նրան, որպեսզի պայմանագրային զինվորները ոչ միայն ցանկանան երկար ծառայել բանակում, այլև կարողանան այդ անել:

Некоторые психологические аспекты и пути предупреждения досрочных увольнений в запас военнослужащих рядового состава, несущих службу по контракту

В.Ярамишян

Резюме

Досрочное увольнение в запас военнослужащих рядового состава, несущих службу по контракту, является сложно решаемой проблемой для любой современной армии. Суть проблемы в том, что для подготовки военнослужащих по контракту государством и армией расходуются немалые средства, а преждевременное увольнение военнослужащих-контрактников по их инициативе сводит на нет эти усилия. В данной статье сделана попытка системного анализа психологических аспектов тех причин, которые служат основой для преждевременного отказа от службы. Автором разработаны и предложены некоторые пути разрешения данной проблемы. Обсуждаемые проблемы относятся к одной из трех групп перечисленных причин. Это проблемы, связанные с личностью военнослужащего, с условиями несения службы и со сферой межличностных отношений. Подчеркивается важность мобилизации усилий и согласования целенаправленных действий, предпринимаемых всеми структурами, в том числе, командирами, штабами, офицерами-психологами по улучшению условий несения службы.

Some Psychological Aspects and Ways of the Prevention of Early Transfers to the reserve of the Military Personnel of the Ordinary Structure Serving under the Contract

V.Yaramishyan

Summary

The early transfer to the reserve of the military personnel of ordinary structure, serving under the contract, is difficult solved problem for any modern army.

The problem essence is that for preparation of contract servicemen by the state and army considerable funds are spent, and the premature dismissal of the military personnel-contract employees, on their initiative nullifies these efforts.

In this article it is made attempt of the system analysis of psychological aspects of those reasons, which form a basis for premature refusal of service.

The author developed and offered some ways of permission of this problem. Discussed problems belong to one of three groups of the listed reasons.

These are the problems connected with the identity of the serviceman, with conditions of service and with the sphere of the interpersonal relations.

Importance of mobilization of efforts and coordination of the purposeful actions undertaken by all structures, including commanders, staffs and officers-psychologists on improvement of conditions of service is emphasized.

Գրականություն

1. *Զ.Ասատրյան*, Նախագորակոչային տարիքի անձանց հանցավորության որոշ հոգեբանական առումներ. «Հայկական բանակ» հանդես., 1 (47)., 2006թ.,
2. *Ս.Խոշորյան*, Հոգեբանական զենքը ժամանակակից աշխարհում. «Ռազմական հոգեբանության հիմնախնդիրները» հանրապետական գիտաժողովի նյութերը. Երևան. «Ասողիկ» հրատ., 2013թ., 275 էջ,
3. Կոնֆլիկտաբանություն, զենդեր և խաղաբարություն, Միավորված ազգերի կանանց զարգացման հիմնադրամ, Երևան, 2003թ., 320 էջ,
4. *Վ.Մարգարյան*, Մարտական գործունեության հոգեբանություն. Երևան. ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ., 2009թ.-436 էջ,
5. *Մ.Մկրտումյան*, Նորակոչիկների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման առանձնահատկությունները. «Ռազմական հոգեբանության հիմնախնդիրները» հանրապետական գիտաժողովի նյութերը. Երևան. «Ասողիկ» հրատ., 2013թ., 275 էջ,
6. *Վ.Բ. Յարամիշյան*, Հոգեբանական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն, ԵՊՄՀ գրադարան, 2009թ., 156 էջ
7. Ռազմական սոցիոլոգիա. Ուսումնական նյութերի ժողովածու (Լ.Հ.Հարությունյանի խմբագրությամբ), Երևանի համալսարանի հրատարակչություն, 2005թ., 232 էջ,
8. *А.Г. Караяни, И.В. Сыромятников*, Прикладная военная психология-СПб: Питер, 2006, 480с.
9. *Н.И. Конюхов*, Прикладные аспекты современной психологии, термины, законы, концепции, методы, Москва, 1992г.
10. *Р.С.Немов*, Психология. Учебник. Высшее образование, Москва, 2005г.,